

HISTORISCH
DAG-VERHAAL
VAN HET
BELEGEREN EN INNEEMEN
DER STAD
BERGEN OP DEN ZOOM,

Gedaan door de Kroon *Vrankryk* by den
Generaal *Löwendabl*, beginnende die
Belegering den 12 July, en eindigen-
de den 16 September, beide des
Jaars 1747, wanneer de zel-
ve *Vesting* by Verrassing
wierd ingenomen.

*Door een Oor- en Ooggetuige, die geduurende
die Belegering in de gemelde Vesting is ge-
weest, en al het gepasseerde nauwkeurig
en onpartydig heeft aangeteekend.*



TE HAERLEM,

Gedrukt by *Izaak en Johannes Enschedé*,
Stads-Drukkers. 1748.

HISTORISCH
DAG-VERHAAL
VAN HET
BELEGEREN EN INNEEMEN
DER STAD
BERGEN OP DEN ZOOM,

Gedaan door de Kroon Vrankryk by den
Generaal Löwendahl, beginnende die
Belegering den 12 July, en eindigende
den 16 September, beide des
Jaars 1747, wanneer de zel-
ve *Vesting* by Verrassing
wierd ingenomen.

*Door een Oor- en Ooggetuige, die geduurende
die Belegering in de gemelde Vesting is
geweest, en al het gepasseerde naauwkeurig
en onpartydig heeft aangeteekend.*

Te HAERLEM,
Gedrukt by Izaak en Johannes Enschede,
Stads-Drukkers. 1748

[facsimile van dit werk](#)

Voorreden

Ik breng hier voor het Oog van de geheele Waereld een Historisch Dagverhael van de alom bekende Belegeringh der Stad Bergen op den Zoom; een Belegering, die ik van den beginne tot wanneer de Vyanden my noodzaakten, daar uit te retireeren, heb bygewoond. Denk niet het zelve te vinden, met onwaarheid opgevuld, gelyk tot nu toe in alle Nieuws-Papieren van deeze Belegering is gedaan.

Ik had nooit gedacht, dit in 't Licht te geven, als hebbende tot eige plaisir van deeze Belegering een klein journaaltje gehouden; doch wierd hier toe van veele Vrienden en Bekenden verzogt. Ik liet my hier toe des te gemakkelyker overhalen, om dat, gelyk ik reeds gezegt heb, van deeze Belegering niets echts is uitgekomen. 't Is waar, dat kort na het overgaan, ik zeg liever inruiming van deeze Vesting, een Historisch Dagverhaal het licht gezien heeft, maar het zelve is zo vol onwaarheden, en zodanig gepolyst, dat men het eer voor een Roman, als iets autenticqs moet aanmerken; en om dit te toonen, lees, bid ik UL., daar deeze Vesting overgaat, de Schryver van deeze zogenaamde Belegering, zeggende: Dat men moet zeggen, dat deeze Vesting is overgegaan door de Forcie van wylen den Ingenieur Fillenius. Den Schryver wil hier mede, geloof ik, te kennen geven, dat deeze Plaats door een Sterkte, weleer door den Ingenieur Fillenius gemaakt, is overgegaan, doch iemand, die de Situatie van deeze Stad maar eenigzins kundig is, weet, dat de Heer Fillenius is geweest Ontfanger en een Huis digt by een Sortie heeft gehad, die men naderhand de Sortie Fillenius genaamt heeft. Dus zoude ik in staat zyn, om noch meer diergelyke Verdigtzelen te kunnen opnoemen.

Ik zoude, als den trant van veele Schryvers had willen navolgen, die Werken in Folio uitgeven, en die men in een Quartyn zoude kunnen

beslaan, dit Werkje wel eens zo groot hebben kunnen doen uitkomen, doch dewyl het onnodige omstandigheden zouden zyn geweest, die niets tot de zaak doen, en alleen maar strekken zouden, om iemand te verbysteren, heb dit gemyd. Als alleen heb ik een weinig omstandig geweest met te beschryven, hoe deeze Vesting is overgegaan, dat my niemand (zo ik my verbeeld) qualyk zal duiden, vermits het zal kunnen strekken, om veele te voldoen, als over lange van het overgaan deezer Vesting gesproken word. Verders wil ik wel betuigen, dat in alles de onzydigheid gehouden heb, en dat noch in de Belegering synde, my nooit heb geflatteert; hier voor zouden myne Brieven kunnen pleiten, die ik geduurende deeze Belegering geschreeven heb: Ik heb my noch veel minder door die waanverbeelding laten bekruipen, dat deese Vesting nooit zoude overgaan, gelyk veele geschreeuwt hebben. Was niet ten tyde der Belegering het gemeene zeggen: De Fransen winnen geen voet, zy hebben noch niets gewonnen! en men zag dagelyks voor zyn oogen, dat ze sterk avanceerden.

Moest men niet indrukkeloos geweest zyn, als men niet zag, dat over zo veele schreeuwende baldaadigheden en brooddronkenheden, die geduurende het Beleg gepleegt zyn, geen straffe zoude volgen? De Goederen, die geduurende de Belegering uit Holland en elders met een goed hart gezonden zyn, zyn misbruikt, en men heeft al te laat hier van de vrugten gesmaakt. 't Wierd immers by veele Menschen voor een onmogelykheid gehouden, dat deeze Plaats zoude overgaan, daar men zo een Vader, de Baron van Crönstrom, in had, die men de Directie had toevertrouwd; waar by noch quam, dat den Vyand al te gering geacht wierd, en dat men al te groote verwagting van zyn eige bequaamheden had; en dit is niet geduurende deeze Belegering geweest, maar den gantschen Oorlog. Deeze Stellingen wierden immers by de meeste voor onwrikbaar gehouden, en God heeft er in geblaazen.

Is 't niet een dubbelde straffe voor een Volk, wanneer men onder Gods Oordeelen verhard? Gelyk waarlyk van de Nederlanders kan gezegt worden. Wat heeft men niet zedert eenige jaaren Plaagen over dit Land gehad, eerst met die wonderlyke Wurmen, die de meeste Paalen doorboorden, toen met die zwaare Sterfte onder het Rund-Vee, en eindelyk den Oorlog; eerst op onze Barriere, en naderhand op onzen eigen Bodem; door alle deeze Plaagen zyn wy immers niet nader tot den Heere gebracht, en Hem in de Roede gevallen?

Neen! 't gaat thans in onze dagen, gelyk wel eertyds den Propheet Jeremias zeide: Gy hebt ze geslagen, maar zy hebben geen pynen gevoelt, Cap. 5: Vers 3.

Ik liet daar myne Gedachten te los voort rennen, en was al te ver in bespiegeling gebracht; ik laat dit liever over aan de geheele Waereld, die, zo zy willen, hier over kunnen, redeneeren. Ondertusschen hoop ik, dat dit ten genoeg mag strekken, en wensche 'U L. een Vaarwel.

Breda

28 april 1748

HISTORIS DAG-VERHAAL

VAN HET

BELEGEREN EN INNEMEN

DER STAD

BERGEN OP DEN ZOOM

Het is de heele Waereld bekent, hoe de Kroon Vrankrijk, niettegenstaande de zo plechtig gezworene Verbonden en Tractaten, die het zelve met onze Republyk gemaakt had, echter heeft durven onderstaan, ik weet niet onder wat naam, de Barriere van deezen Staat aan te tasten, zonder Declaratie van Oorlog. 't Is waar, dat dit doen veele ontroerde, doch de meeste waren van dit verkeerd begrip, dat een Barriere niet nodig was, en dat 's Lands Geld hier door maar buiten de *Republyk* gebragt wierd¹). Mogelyk zal dit ook de oorzaak geweest zyn, dat zo veel formidabele Plaatsen, op zo eene schandaleuse wyze, met gevangenneemen van onze beste Krygs-Macht, aan die Kroon zyn overgegaan, en dat in zo een korten tyd, dat de heele Waereld deed verwonderen.

Onder dit alles morde het Gemeen, als niet konnende begrypen, dat een Barriere, die zo veel Goed en Bloed gekost had, dus overging. Doch dit wakkerde noch des te meer, wanneer de Kroon Vrankryk een Inval in Staats-Vlaanderen deed, Hulst belegerde, en na een geringe tegenstand innam, en vervolgens Sluis mede op een schandaleuse wyze in bezetting kreeg. Dit alles, zeg ik, maakte de Gemoederen zo gaande, dat zy, in overweeing neemende de Heldendaaden, die wel

¹ Brabant behoorde als Generaliteitsland niet tot de Republiek.

eertyds het Huis van Orange aan de Republyk gedaan had, en die naast God, de Redders van het lieve Vaderland geweest zyn, door welkers beleid die onwaardeerbare Panden van Godsdienst en Vryheid op dien voet gebragt zyn, gelyk wy die thans noch mogen genieten, kort daar na zyn Hoogheyd, den Heere Prince van Orange tot Stadhouder van Zeeland, en vervolgens van de geheele Republyk aanstelde.

Een yder wenschte, dat nu de Zaaken, onder het opzicht en bestier van deezen Prins, van gedaante mogten veranderen, en dat, gelyk zyn Voorzaten ons Land dikwyls uit nypende gevaaren verlost hadden, ook zo zyn Hoogheid een middel in Gods hand mogt wezen, om onze vervallene Zaaken te herstellen.

Men had van onze zyde in Braband een redelyke groote Armée, gecommandeert door den Hertog van Cumberland, Graaf Bathiany, en den Prins van Waldek, echter niet machtig genoeg, om den Vyand te kunnen observeeren.

In de Nabuurschap van deeze Stad Bergen op den Zoom was mede een Armée van omtrent de 20.000 Man, om te beletten, dat den Vyand deeze Vesting niet mogt komen te belegeren. Deeze Armée ging zich eenigen tyd daar na eonjungeeren by die tot Maastricht staande; wanneer deeze Armée uit de Nabuurschap der Stad vertrokken was, begon men eenigzins te vreezen; welke vrees verdubbelde, wanneer men hoorde, dat de beide Arméén elkanderen op den 2 July by Lawfeld Slag leverden, en die der Vyanden triumpheerde; men begon toen de nodige Praecautien te gebruiken, met de Stad van alles te voorzien; konnende een yder wel denken, dat veele Burgeren en Inwoonderen met hunne beste Effecten en Goederen na elders retireerden.

Doch eer wy tot de Belegering deezer Vesting overgaan, denke, dat niet ondienstig zal wezen, de oudheyd deezer Plaats, als mede deszelfs Lotgevallen eenigzins aan te haalen.

Bergen op den Zoom legt aan het watertje de Zoom, dat niet verre van de Stad zyn aanvang neemt, en door dezelve in de Schelde loopt. 't Is zeer twyffelachtig, of de Stad na dit Watertje genoemd zy, dan of zy haaren naam ontleend hebbe van haare gelegenheid aan den Zoom, of kand der Zee; immers dit is zeker, dat het Watertje de Zoom geene Rivier is, gelyk veele geschreeven hebben, maar alleen een uitgegraven Vaart, dienende, om de Turff daar door na de Stad te brengen, dus is de Stad ouder als dit Watertje.

Deeze Stad wierd omtrent den Jaare 1287 door Gerrit van Wesemalen eerst met Muuren omringd. In 't Jaar 1397 heeft de Stad een droevig ongeluk moeten ondergaan, zynde dezelve als toen op twee Huizen na, te weeten, den Olyphant, thans het Stadhuis, en den Draak, verbrand, volgens het bekende oud Versje.

*In het soetste van de Meye
Was tot Bergen groot Geschreye:
't Verbrande alle Stokken, Staake,
Behalven Olyphant en Draake.*

Naderhand is deeze Plaats veel schoonder herbouwt, doch heeft veel moeten lyden met het inlegeren van Krygs-Volk, waar door zich de meeste Burgers uyt de Stad retireerden.

Deeze Stad heeft van het Jaar 1577 der Staaten zyde gekoozen en gehouden: Zelfs wil men, dat zy de Unie tot Utrecht in het Jaar 1579

mede hebben ondertekend, en Gevolmachtigde ter Algemeene Staaten hebben afgezonden²).

In het Jaar 1585 had Parma met eenen Beerwoud over de overlevering der Stad gehandeld, doch het Verraad wierd tydig ontdekt. Dezelve was van zins, om drie Jaaren daar na zich meester van dezelve te maken, doch men ontdekte dit ras, en den aanslag liep vrugteloos af. De Aarts-Hertog Albertus ondernam op den 18 Augustus 1605 mede eenen aanslag op Bergen onder het beleid van eenen Hercourt de la Briche en du Terail; den Vyand was meer dan 4000 Man te Voet, en drie Vaendels Ruiters sterk, deeze trokken by nacht en laag Water door het verdronke Land, en maakte zich meester van twee Sterkten; in gevalle hy toen had voortgetrokken, de Stad was zeker overmand geweest, doch juist had hy het op de Water-Poort gemunt, daar wierp hy twee Staketsels ter neder; een ander Vuurwerk hegte hy aan de Poort, dat echter nat geworden zynde, sprong zonder het vereischte effect te doen; den aanslag was hierdoor mislukt en verbroken, en moest hy met het wassend Water met groot verlies oppakken.

Die van Antwerpen hadden op den 18 Maart 1605 een aanslag op Bergen, zy meenden met 500 Ruiters onder het beleid van Theodoro Trivultio, Don Johan de Medices, en Don Inigo de Borgia, Castelein, met Schuiten te water iets uit te rechten, doch moesten onverrichter zaaken weder keeren.

Op den 19 September wierd den toeleg hervat, de Vyanden waren meer als 5000 Man, die van binnen waren wel op haar hoede, men attacqueerde de Stad op 5 plaatsen te gelyk, als omtrent de Steenbergse Poort, Bos-Poort, in den Polder tusschen de Water-Schans

² BoZ was sinds de val van Antwerpen in 1585 de enige Brabantse stad van betekenis die aan de kant van de Unie van Utrecht stond, *ook al had het stadsbestuur die Unie nimmer ondertekend.* ([Waterschans 2002-2 pg 85](#))

en de Stad, de Beggyne Punt en het Bolwerk van Orange. De Spanjaarden hadden reeds twee Poorten, en roerden den Trom al binnen de Wallen in de Sandstraat³), doch wierden voor de derde Poort gestuit; men ging hen hier en elders te keer met Pieken, HandBoomen, Schiet-Geweer, brandende Pik-Reepen, Steenen en ander tuig; Mannen, Vrouwen, Jongens, alles liep te hoop; Domine Baers stond mede met een Piek in de hand, om de overige aan te moedigen; eindelyk wierd men het stuk meester, en de Vyand moest met verlies van meer dan 100 Man retireeren, waar onder waren 9 Capiteins en den Baron van Armstheim; in de Stad had men niet meer dan één Burger en één Soldaat verlooren.

In 't Jaar 1622 ondernam Spinola het Beleg deezer Vesting, dat 4 Maanden duurde, en 12.000 Man koste, daar de Belegerde maar hebben verloren 1200 Man, en verschoten 3755 Tonnen Buskruit, en geschoten uit 140 Stukken Canon meest 24 Ponders.

Tot Bergen op den Zoom zyn twintig groote en Schoone Straaten, en omtrent 1500 Huizen, de Groote of St. Gertruids Kerk is een schoon en zonderling Gebouw; zynde dezelve door de H. Geertruid gestigt: men had er eertyds verscheide en aanzienelyke Grafsteden, van welke er eenige geduurende den Spaansen Oorlog geschonden en verwoest zyn. Den buik der Kerk is zeer hoog, en steund op 10 Pilaren van gehouwen steen, rondsom den buik heeft men een verwelfde Gallery, die breed is, en verscheide Capellen heeft, het Choor der Kerk heeft de gedaante van een dubbeld Kruis, het is overwelft, en steund op

³ De ruitery was opgesteld in de Zandstraat; toen men meende de Steenbergse poort geopend te hebben, kwam deze ruitery naar deze poort; In feite was alleen het voorliggende bolwerk veroverd, waar het voor de verdediging eenvoudig was de aanvaller te vernietigen. Zie *Boeree, Grepn uit de geschiedenis van BoZ.*

verscheide Pilaren; het gantsche Gebouw is van gehouwe Steen gemaakt.

De Stad is een van de sterkste Vestingen van Europa, zynde deszelfs Vestings-Werken meest aangelegt onder het opzigt van den Heer Generaal Coehoorn in den Jaare 1700.

In den Jaare 1727 wierd een Linie aangelegt, strekkende van de Woudse Poort tot aan de derde of Rover-Schans. Naderhand is deeze Vesting in den Jaare 1740 aan de Noordzyde geheel gefortificeert geworden.

Dagelyks hoorde men, dat den Vyand groote Praeparatien maakte, om een Beleg te onderneemen, dus men op den 4 July 1747 Ordres gaf, om al de Huizen, rondsom de Stad staande, als mede omtrent de Forten Moermond, Pinsen en Rovere, binnen den tyd van 24 uren, te amoveeren, en dus was men geduurende eenige dagen bezig, om alles tot een kloekmoedige Defensie gereed te maken. De Heer Gouverneur, Prince van Hessen-Philipsthal, was wederom een weinig van zyne onpasselykheid hersteld, en nam weder het Commando, die hy aan den Heer Generaal Lewe gegeven had, over, blyvende echter denzelven Generaal in de Stad, om in cas van indispositie van den Heer Gouverneur te kunnen commandeeren.

De Heer W. van Haren, sessie hebbende in de Staaten Generaal, die eenigen tyd alhier geweest was, bleef mede binnen deeze Stad, met den Heer Verelst, sessie hebbende in den Raad van Staate, om te zamen met de andere Generaals-Persoonen te kunnen delibereeren. Waar by noch gezonden wierd de Heer Generaal, Baron de Crönstrom, om de Troupen tusschen de Schelde en de Maas *en Chef* te commandeeren.

De kleine Armée onder den Generaal Saxen-Hilbourghausen quam binnen de Linie campeeren, na dat omtrent de 6000 Man van dezelve na Breda gedetacheert was; men was in de Stad tamelyk van Guarnisoen voorzien, leggende in dezelve de Regimenten van Orange-Drenthe, Prins van Stolberg, Deutz, het overschot van het Regiment van Lindman, een gedeelte van het eerste Battaillon van Steward, 2 Esquadrons van Hop en Schagen, komende weinig dagen daar na mede in de Regimenten van den Generaal van der Lippe, Lewe en Burmania, waar tegens de Schotten na de Willemstad vertrokken; wordende het Guarnisoen dus sterk gerekend 4400 Man.

De Zaaken bleven dus in dien staat, totdat de Fransen tusschen den **10 en 11 July** Sandvliet wegnamen; het Guarnisoen ontsnapte het gevangenneemen, en retireerde na de Kruis-Schans, van waar zy met Schepen binnen deeze Stad quamen.

Den 12 dito, 's morgens om 5 uren, lieten de Fransen zig zien aan den kant van Hogerheiden, eerst met een groote Party Ruiters, en vergaderde daar. Men klepte verscheide malen de Klok, en daar wierd, zo van de Stad als Militie, alarm geslagen en de consternatie was onbeschryffelyk. Omtrent 6 uren 's morgens quamen 5 Hussaren, omcingelden de Schildwagt, die aan 't Fonteintje stond, en namen hem gevangen, waar op ons Piquet, dat uitgerukt was, onder de Palissaden van de Bedekte-Weg aan de Bospoort retireerde, in gedagten zynde, dat er een groote Party volgde, doch ziende, dat er maar 5 waren, vervolgde zy deeze tot aan het Gerecht⁴), maar een groote Party Fransen aanrukkende, moesten de onze retireeren; doch één van onze Ruiters zyn Mantel en Laars latende vallen, hield zig zo lang op met die op te rapen, dat hy of gevangen, gesneuveld of gedeserteert is.

⁴ Plaats van terechtstelling; de Raayberg.

Terwyl dit voorviel, quamen 30 Vyandyke Hussaren tusschen de Glacis van de Woutse en Bospoort, verdeelde zig aldaar en avanceerde tot aan de Palissaden van de Bedekte-Weg, schietende zelfs op den Schildwagt van de Capitale Wal; doch een Canon op haar geloscht zynde, retireerden zy in alle haast, doch quamen even daar na 5 van dezelve, waarop 3 van onze Hussaren uit de Stad haar op de Glacis attaqueerden, en elk zyn schoten geloschten gemist hebbende, met de Zabels omtrent 10 Minuten schermutseerde, doch de Fransen versterking van 25 Hussaren gekregen hebbende, moesten de onzen, of schoon zy mede door 7 versterkt wierden, retireeren. In de Stad sloeg men weder alarm, men zag de Fransen met heele troupen avanceeren, en om 9 uren 's morgens was de Stad van de Zoom tot aan de Schelde berend.

Hierop begon het canonneeren van binnen zeer heftig, en men continueerde met goede toebereidzelen te maken, komende mede dagelijks een meenigte Ammunitie binnen.

's Nachts tusschen den 14 en 15 July wierden de Loopgraven voor de Stad geopend, en aan den kant van de Woutsepoort waren deeze het digtste aan de Werken.

's Nachts tusschen den 16 en 17 July geschiedde van de Stad een Uitval van 400 Grenadiers, gecommandeert door den Collonel Deutz, men flatteerde zig zeer van een gedeelte van de Trencheen te slegten, het was reeds ontdekt, een van de Grenadiers schoot Zyn Snaphaan af, het zy uit onvoorzigtigheid of voordagt; de Vyanden schoten aanstonds toe, en de onzen moesten dus onverrigter zaake, en na verlies van 61 Man, zo dooden als gequetsten, retireeren.

Den Vyand avanceerde zeer weinig met hunne Batteryen en Trencheen, vermits het onophoudelyk schieten van binnen. De Soldaten gingen dikwyls de Vyanden in hunne Trencheen bezoeken, en

brennende dan eens eenig Geweer, en dan weder Schuppen en Spaden in triumph na binnen.

Den 20 's morgens precys ten half 4 uren begon den Vyand de Stad te beschieten, en wel zodanig, dat binnen 2 uren tyd verscheide Huizen weggeschoten waren. Het werpen van Bomben was onbeschryffelyk, en het was even eens, of den Vyand voorneemens was, de Stad dien dag tot een Puine hoop te schieten. Omtrent 8 uren 's morgens schoot hy eenige gloeiende Kogels en andere Brandstoffen in de Groote of St. Geertruids Kerk, waar door vervolgens het Dak in brand vloog; men deed zo veel mogelyk was, om den Brand te blusschen, doch het continueel werpen van Bomben maakte, dat geen Mensch zig by den Brand kon houden, en geen half uur daar na zag men dit schoon Gebouw in Vollen Brand, een Gebouw, dat zo veel Eeuwen tot Cieraad van de Stad gestaan had, en dat wegens desselfs oudheyd, al lang den roem der Nabuuren had na zig getrokken. Men schreeuwde, dat dit geen behandeling was, voornamentlyk van een Koning, die zig liet noemen Allerchristelykste, doch dat men hem nu wel mogt noemen Allerschrikkelykste, wyl zelfs een Heiden nooit zyn hand zou leenen, om een Plaats, die reeds Eeuwen geleden de Godsvrugt was toegewyd, aan de Vlamme op te offeren. Men was zeer bang voor het vallen der Klokken, doch tot groot geluk stortten die binnen den Tooren.

's Nachts tusschen den 21 en 22 july tragtete de Vyanden Kyk in de Pot weg te neemen, doch wierden door de onzen gerepousseert. Het sterk schieten bleef eenige dagen by continuatie; daar waren veel Burgers, die door de Bomben en Kogels om 't leven raakten; om eenige aan te halen: een Boer, bezig zynde zyne Koeijen te melken, wierd doodgeslagen; een Man, naast de zyde van zyn Vrouw leggende, wierd doodgeschoten; een Burger, op zyn bank zittende, ontstelde zodanig van de Wind van een Kogel, dat hy dien eigen dag noch quam te

sterven, en een Juffrouw, in gezelschap van eenige anderen zittende, wierd haar Arm afgeschoten, dat zy kort daar na quam te overlyden.

Den 23 ging een Soldaat, zonder Snaphaan of Degen, alleen een Mes by zig hebbende, tot op een Vyandyke Battery, alwaar hy 5 Soldaten, die hy daar vond slaapen, den hals afsneed; hy zeide, dat hy, ingevalle noch eenige Manschap by zig had gehad, de geheele Battery zoude hebben kunnen vernagelen; men avanceerde hem voor deeze daad tot Luitenant.

Het plunderen der Burger-Huizen ging zeer sterk aan, niet-tegenstaande verscheide Exempelen, die gestatueert wierden, van Soldaten, die of voor de kop geschoten, of opgehangen wierden. Dagelyks quamen een meenigte Engelsche en Hollandsche Matroozen in de Stad, die een vreesselyk vuur op de Batteryen maakten; de Heer Staverinus, Capiteyn ter Zee, kreeg ordre, om met zyn Matroozen Kyk in de Pot te bewaren, dat hy ook trouw volbragt, makende op dezelve Post een sterk vuur; tot een staaltje diend, dat hy den eenen nacht door den anderen noodig had 12, 13 en 14.000 pond Buskruit; een Karel of Matroos kon op eene nacht verschieten 170 Haubitizers. Deezen dag wierden 4 van de Vyandyke Kruit-Magazynen in den brand geschoten, dat een vreesselyke schudding en slag gaf.

Den 24 en 25 schoten de Vyanden zeer fel, ruïneerden veele Huizen, geen een Huis was er, of droeg het merkteeken van deeze Bombardeering.

Den 26 wierd een Officier en 4 Soldaten van de Vyanden op Slyk, of aan 't Fonteintje, Krabben vangende, opgeligt. Daar quamen by continuatie dagelyks zeer veel Deserteurs, die in 't generaal zeer klaagden over de schaarsheid van Levensmiddelen.

Den 27 speelden het Schutgevaarte aan beide zyden onophoudelyk, de Vyanden een Bom op het Bastion Pucelle goojende, smoorde; die van

binnen staken een andere Buis in dezelve, en zond die ylings weder na de Vyanden, en men had het geluk daar mede een Vyandyke Battery en Magazyn te doen springen. De Vyanden begonnen deezen dag de derde of Rover-Schans weder te beschieten, en 's nachts bestormden zy dezelve Schans, doch die van binnen wel op haar hoede zynde, sloegen den Vyand met zeer veel verlies af.

Den 28 quam een Trompetter der Vyanden een Stilstand van verscheide uren verzoeken, doch den Baron van Crönstrom, ontzeide hem zelfs een Minuut, en gaf hem verder tot antwoord: „Dat, ingevalle den Heer Generaal Löwendahl gekomen was om de Stad te belegeren, en niet om te bombardeeren, gelyk tot nu toe gedaan was, hy hem het zelve ook zou geaccordeert hebben, doch dat hy dit nu absolut weigerde, en geen stilstand wou geven, of ook nooit zou verzoeken”.

Den 29 schoot den Vyand 's morgens zeer hevig. De Belegerde ruïneerden de groote Battery der Vyanden, een gedeelte der zelve vloog in de Lucht, met een Magazyn daar by staande.

Den 30 wierd door de Belegeraars de heele Battery, op 't Bastion Pucelle staande, geruïneert, doch een groot Voorrecht hadden die van binnen, dat de kleine Armée zo veel Schanskorven, Facienens en Piquet-Paalen maakte, als nodig was, en dus het geruïneerde aanstonds lapte.

Veele Engelsche Matroozen der Uitleggers quamen deezen dag binnen de Stad; Manschappen, die wel hart en moed genoeg hadden, doch zeer slegt in het stellen van 't Visier waren, zeer veele Soldaten, die het Leven met hun onbedreve schieten hebben verlooren, en onder anderen den Luitenant Collonel van den Generaal d'Envie.

's Nachts deden de Vyanden op de 3de of Rover-Schans een Storm, doch wierden afgeslagen, die van de Schans deden 's morgens een Uitval, en doodden zeer veel Volk van de Vyanden; men verloor aan

onze zyde mede veel Volk, de onze zouden een compleete Overwinning behaald hebben, doch twee Soldaten, die gedeserteert waren, hadden dit reeds aan den Vyand ontdekt.

Den 31 schoot den Vyand niet zo sterk, als wel op voorige dagen, de kleine Armée brak op, en ging van Legplaats veranderen, legerende zig tusschen Halsteren en den Noordgeest, vermits de meenigte van Kogels, die over de derde of Rover-Schans in hun Camp vlogen.

Den eersten Augustus wierd 's nachts een Magazyn van de Vyanden in brand geschooten; men vond 's morgens 2 Mensche-beenen op 't Bastion William leggen, zonder echter dien nacht één Man verloren te hebben, dus men geloofd, dat dit door het springen van het zelve Magazyn zal zyn veroorzaakt. 's Avonds wierd den Capel-Tooren⁵) in brand geschoten, die vervolgens tot den grond afbrandde.

Den 2 quamen een meenigte Deserteurs, die zeer klaagde over de stank der Dooden in de Trancheen, en wegens de schaarsheid van Levensmiddelen, zeggende, die zo schaars te zyn, dat veele het Groente, voor hunne Tenten groeiende, plukten.

's Namiddags om 2 uren sprong aan de derde of Roverschans een Magazyn der Vyanden, daar veel Volk sneuvelde.

Den 3 schoot men van buiten zeer heftig, deezen dag quamen veel Deserteurs, welke zeiden, dat zy daags te vooren 1000 Wagens met Straatsteenen van Antwerpen hadden gekreegen, en dat er zeer veel dooden en gequetsten waren, rekenende omtrent 1600 dooden, en dooden en gequetsten te zamen tusschen de 4 en 5000 Man; zeggende, dat al de Kloosters en Godshuizen te Antwerpen, Lier en Mechelen vol lagen van de gequetsten. 's Nachts lieten de Vyanden een Myn springen, dezelve was wel 6 Voeten te kort, doende zulks

⁵ De toren van de St. Maartenskapel, vóór het Gouvernement.

haare vereischte uitwerking niet, men meende hier mede een gedeelte van de Bedekteweg, leggende voor het Lunet Zeeland, te doen springen.

Den 4 schoten de Vyanden zo sterk niet als na gewoonte, doch smeeeten een meenigte Haubitizers, deezen dag gingen drie Tambours, de oudste geen 20 Jaar zynde, over de Palissaden van de Bedekteweg, yder een gevulde Bom by zig hebbende, kruipende op hunne Buiken, en de Bomben na zig sleepende, tot zy quamen aan een Vyandlyke Battery, hier staken zy dezelve aan, en rolde die toen over de Battery, een sloeg, doch de twee anderen smoorden, dus eenige confusie verwekt hebbende, sprongen zy over de Battery, en staken die in brand, komende Zonder eenigzints gequetst te zyn met groote Vreugde weder binnen.

's Nachts omtrent 12 uuren gingen eenige Officiers met 80 Zwitzers de Barriere by Kyk in de Pot uit, marcheerde langs het Fonteintje, overrompelde den Schildwagt, die daar stond, en gingen tot by de Dreef, loopende na Burgvliet; hier vonden zy een Vyandlyke Battery van vier Stukken Canon; verscheiden, die sliepen, wierden al slapende na de Eeuwigheid gezonden; de Zwitzers vernagelde de Stukken; in 't wederkeeren riepen zy niet anders als: Vivat le Prince d'Orange! De Vyanden waren hier over zo verbitterd, dat zy tot voor de Palissaden quamen, en de onzen uittartede, doch wierden zodanig op Druiven: ten getracteert, dat zy in stilte weder na hun oud Logement moesten retireeren. Des morgens zag men den Officier, die de Commande op de vernagelde Battery gehad had, aan een Boom ophangen, zekerlyk uit lacheteit⁶) of wandevoir⁷).

⁶ Slapheid, laksheid.

⁷ Plichtsverzuim

Deezen nacht sprong weder iets van de Vyanden; men dagt, dat het een Myn was, doch men ontdekte naderhand, dat het een KruitKelder moet geweest hebben, die door een Bom zal aangegaan zyn.

Daar waren veel Soldaten, die door het continueel werpen van Handgranaaten, de handen afsloegen, men gaf in 't vervolg, om dit voor te komen, Granaat-Lepeltjes. Deezen nacht quamen uit Zeeland in de kleine Armée 3 Regimenten; en men ontving de aangename tyding, dat den Vorst van Waldek met eenige duizend Man in den Oudenbosch gearriveert was.

Den 5 quamen verscheide Oostenrykse en andere Ingenieurs, als mede een meenigte Constapels en Mineurs binnen deeze Vesting.

's Nachts tusschen den 5 en 6 geschiedde een vreesselyken Storm der Vyanden: Eerst lieten zy 3 Mynen springen, doch deden weinig schade; hier op quamen zy met een groot geschreeuw by de Lunetten Zeeland en Utrecht aanvallen, niet anders schreeuwende als: *Tuë! Tuë! Vive le Roi !*

Die van binnen ontvingen dezelve zeer wel; de genoemde Lunetten schoten op een vreesselyke wyze; den aanval was aan weêrkanten hevig; de Vyanden quamen over de Palissaden in de Bedekteweg, doch moesten deeze hunne stoutheid met hun leven bekoopen, want wierden door de onzen, Bajonet op Snaphaan hebbende, door 't Lichaam geregen en tegens de Palissaden geënt, dat borst en ribben kraakten: Deeze Storm en verweering duurde meer als drie quartieruurs, wanneer de Vyanden eindelyk moesten retireeren, wordende door die van binnen tot in haar Trencheen geslagen. Twee uren laater quamen de Vyanden weder, doch wierden als vooren door de onzen kloekmoedig, doch te gelyk hardnekkig, afgeslagen. De Vyanden, zig kort daar na hersteld hebbende, quamen weder en dus voor de derde maal aanstormen, al de Grenadiers by zig hebbende,

zelfs eenige Dragonders, die van haare Paerden afgezeten waren, en boven dien noch een groot getal Volontairs, en eenige Battaillons, zynde gevolgd van een groote Party Boeren; die van binnen staken twee Mynen aan, waar door 3 Compagnien Grenadiers en een gedeelte van de Boeren in de lugt vlogen; de Vyanden vielen zeer verwoed aan, doch wierden door de onzen weder in hunne Trencheen geslagen; daar waren reeds eenige tot voor de Brug van de Bospoort geavanceert, doch moesten dit met hun leven bekoopen: Die van binnen vogten als Leeuwen, de Prins van Stolberg deed wonderen met zyn Regiment, als mede de Regimenten van la Lippe en Burmania. Deze drie Attaques waren zeer hevig, en heeft den Vyand zeer veel komen te kosten. Men rekende van onze zyde 500 Man. Het Slagveld was bezaaid met Lyken, leggende die Manshoogte tot tegen de Palissaden; de Vyanden verzogten, om de dooden te begraven, doch wierd hen dit afgeslagen. Kort daar na maakten de Vyanden een vreesselyk vuur op de Stad, gooiende een meenigte Bomben en Haubitzers; het scheen alles in vuur en vlam te staan; de Boter-Waag verbrandde, en verscheide Huizen, die reeds brandde, wierden noch tydig gebluscht.

Den 6 waren de Vyanden zeer stil, schietende nu en dan maar één eenigen Kogel.

Den 7 en 8 schoot men aan beide kanten zeer sterk, 's namiddags om 5 uren quamen de Vyanden weder aanstormen, de onzen staken een Myn aan, waar door veele van de Vyanden in de lugt vlogen; men raakte vervolgens handgemeen, het vegten was hevig en hardnekkig aan beide zyden, eindelyk moesten de onzen retireeren, en de Vyanden namen een gedeelte van de Bedekte-weg, leggende tusschen de Lunetten Zeeland en Utrecht in.

Den 10 ging al het Volk in de Werken; het Regiment van den Generaal Major Lewe marcheerde na de kleine Armée, daar het gezamentlyk opbrak, en na de Armée van den Generaal Swartzenburgh marcheerde, en komende tezamen by Wou: Men meende als toen den Vyand op het lyf te vallen, en was het mogelyk het Beleg op te slaan, doch den Vyand was hier van reeds onderrigt, en geen wonder! Men wist wel twee dagen van te vooren, zelfs in Holland, dat deeze Attaque zoude geschieden; in 't marcheeren stak een Soldaat een Boeren-Schuur in brand, dat den Vyand tot een schoon Sein verstrekte; men vond den Vyand zeer wel geposteert, dus men best oordeelde, af te trekken, 'tgeen in een tamelyke goede ordre geschiedde, doch met agterlating van meer dan 100 dooden en gequetsten. 's Avonds quam het Regiment van den Generaal Major Lewe weder in de Stad.

Den 11 schoten die van binnen op een vreesselyke wyze van een nieuwe Battery, staande agter de Lindebaan⁸); 's avonds om 7 uren wierd door de Belegerden een Myn aangestoken, waar door twee volle Compagnien Grenadiers der Vyanden in de Lugt vlogen; onze Vry-Compagnien bragten dien avond in de Stad 50 Wagens met Ammunitie der Vyanden; dien geheelen nacht schooten de Vyanden zeer sterk.

Den 12 's morgens om 7 uren staken de Vyanden een Myn aan, waar door een stuk van een Gallery in de Lucht vloog, 't welk dien dag noch gerepareert wierd; deezen dag quamen een meenigte Engelse Constapels binnen deeze Stad.

Den 13 lieten die van binnen verscheide Flodder-Mynen springen, doende de eene min, de andere meerder effect; deezen dag schooten de Vyanden zeer sterk, gooijende een meenigte van Bomben en Haubitizers; deezen dag braken de Vyanden van voor de 3de of

⁸ Destijds een pad tussen de bebouwing en de stadswal, op dezelfde plaats als de huidige Lindebaan.

Roverschans op, na een meenigte van Volk daar voor verlooren te hebben; de Vyanden waren weinig voor het zelve Fort geavanceert. Men roemde zeer het wys beleid van den Heer Tiddinga, die als Commandant deeze Schans heeft gedefendeert.

In de Trencheen waren meer als twee voeten Water. Graaven of mineeren kon den Vyand niet doen, vermits het een moerassige grond was, en het Terrain was al te klein, om storm te loopen, deezen dag quamen verscheide Regimenten in de Werken campeeren, in plaats van de uitgetrokken Regimenten van Lindman en Mulart; als mede quamen binnen deeze Stad 36 Engelse Mineurs.

Den 14 quam een Schip uit Middelburgh, afgezonden door eenige Heeren, met de navolgende Goederen, om gedistribueert te worden aan de arme schamele Burgers, welke zekerlyk buiten deeze en andere Goederen, die in 't vervolg gezonden wierden, zouden hebben moeten gebrek lyden.

Lijst van de gezondene Goederen

16	Zakken eerste Gort,	435	bosschen Geele Peen,
12	Tonnen Bier,	300	Bosschen Ajuin,
500	pond Engelse Kaas,	106	Witte Koolen,
6	Tonnen Zoute Visch,	500	Andyvie Struiken,
4	Tonnen Haring,	23	Bosschen Rapen,
4	Zwaare vette Schaapen,	25	Bosschen Seldrie,
12	Lammeren,	20	pond Thee, en
½	oxhoofd Witte Wijn,	14	Ordinaire Korven Boonen.

Den 15 schooten de Vyanden zeer sterk, 's namiddags lieten de Vyanden een Myn springen, die eenige Palissaden uit de bedekte Weg medenamen.

's Nachts tusschen den 15 en 16 lieten de Vyanden weder een Myn springen, waar door de Punt van het Lunet Zeeland in de Lucht vloog; aanstonds liepen Zy op het zelve Lunet storm, doch wierden zeer wel ontvangen, en door de onze tot in hunne Trencheen gejaagd; een half

uur daar na quamen zy weder, doch Wierden als vooren afgeslagen; zy hervatteden het voor de derde maal, doch wierden weder in hunne Trencheen gejaagd; eindelyk quamen zy voor de vierde maal aanstormen, en de onze moesten retireeren, uitgenomen een Officier en 12 Zwitzers, die in de Coupure van het Lunet retireerden. De Vyanden bleeven post vatten aan den Teen van het Lunet.

De Lunetten Holland en Utrecht, die aan weêrkanten lagen, maakten een zodaanig Vuur, dat men niet konde begrypen, hoe zy daarop konden blyven, doch in weerwil van dit Vuur, planteden zy echter hunne Schans-Korven, en Sandzakken.

Hier is zeer veel Volk van ons gebleeven, men reekende het Verlies op 400 Man, dooden en gequetsten, de Zwitzers hadden trouw gevogten; onder de dooden wierd geteld Capitein Zoutelande, 3 Capiteins van Hirsels, den Cadet Nassau van de Dragonders van Matha lag noch wel drie dagen op het Lunet gequetst; als mede waren gequetst den Directeur du Han, den Heer Bourquin, Capitein van de Mineurs, en noch eenige anderen.

Den 16 was het schieten van de Lunetten Holland en Utrecht onbeschryfelyk, om, was 't mogelyk, de Vyanden te doen delogeeren, doch in weerwil van dit sterke Vuur bleven de Vyanden post houden.

's Nachts tusschen den 16 en 17 meende men den Vyand uit het Lunet Zeeland te jagen; maar in weerwil van het werpen: van Bomben, Haubitzen en Handgrenaten, bleven de Vyanden op het Lunet.

Den 17 schooten de Vyanden zeer sterk, goojende tegens den avond een meenigte Bomben, die van binnen maakten een vreeselyk Vuur van Kyk in de Pot, dat de Vyanden zeer allarmeerde, het Vuur was zo hevigh, dat het meeste Canon dien nacht onbruikbaar geschooten wierd.

Deezen dag quam in de Stad het Regiment van den Brigadier Evertsen, dat ook immediaat in de Werken trok, dien dag quamen zeer veel Engelsen en Hessen mede in de Werken.

's Nachts om 12 uuren attacqueerden de Vyanden de Belegerden by het Lunet Zeeland in de bedekte Weg, de Engelse en Hessen vogten verwoed; zy hadden geen Patroonen meer om te schieten, en hunne Snaphaanen waren onbruikbaar. De Belegerden moesten retireeren, en de Vyanden drongen zelfs tot in de Vest, voor de Sortien, liepen in de Cazamatten en Canon-Kelders; daar was een groote Consternatie; veele Menschen, die uit de Stad liepen, onophoudelyk roepende: Wy zyn verlooren, de Fransen in de Stad! Zelfs liepen eenige tot Tholen, zeggende, dat de Stad reeds over was, doch men kreeg versterking, en massacreerde al wat men in de Vest vond. Gelyk men dus bezig was met den Vyand te repousseeren, staken die van binnen twee Mynen aan, die een gewenschte uitwerking deden.

Den Vyand attaqueerde ter zelve tyd Kyk in de Pot, maar wierd na twee Stormen gedaan te hebben, teruggeslagen. Den Vyand in die suppositie zynde, dat ons meeste Volk uit de kleine Armée in de Werken van de Stad gerukt waren, liep storm op de derde of Rover-Schans, doch die van de Schans zeer wel op haar hoede zynde, deden den Vyand met zeer veel Verlies retireeren: Men reekend, dat den Vyand door deeze drie Stormen meer als 3.000 Man heeft komen te verliezen.

Den Vyand verzogt Stilstand van eenige uuren, doch dit wierd hem absolut afgeslagen.

Den 18 's morgens om 10 uuren lieten de Belegerden het Lunet Zeeland springen, waardoor 300 Man der Vyanden, bezig zynde met mineeren, in de Lucht vlogen; men vond noch één Mineur zwaar

gequetst in de Vest leggen, die dit getal bevestigde, verder zeggende, dat dien nacht met de drie Attacques zeer veel Volk gebleeven was.

Den 19 schooten de Vyanden zeer sterk, beginnende deezen dag weder met eenige Stukken Canon op de derde of Rover-Schans te spelen.

's Nachts tusschen den 19 en 20 liepen de Vyanden storm op de Lunetten Zeeland en Utrecht, zy repousseerden de onze, klommen met een meenigte van Ladders in de Capitale Vest, sloegen eenige van onze Soldaten in de Cazamatten dood, maar eenige Regimenten tot hulp gekomen zynde, sloegen al dood wat zy vonden, zelfs vervolgde men den Vyand tot in hunne Trenchen.

Den 20 maakten de Vyanden een vreezelyk Vuur op het Bastion Pucelle, zodaanig, dat de heele Battery onbruikbaar raakte; 's namiddags om 4 uren staken de Vyanden een Myn aan, waar door geen schade echter geschiedde.

's Nachts tusschen den 20 en 21 lieten de onze twee Mynen springen, doende redelyk effect. Deezen nacht was den Vyand zeer stil, dus men wel op zyn hoede was, doch daar is niets ondernomen.

Den 21 schooten de Vyanden weder zeer sterk, voornamentlyk na het Bastion Pucelle, daar de onze de Battery weder repareerden. 's Nachts om 11 uren sprong één van onze Mynen met een zeer goed effect. De Fransen lieten mede één Myn springen, doch was te kort, zy stormden op Kyk in de Pot tot twee reizen, doch wierden afgeslagen.

Den 22 was het schieten aan weêrkanten niet sterk. Dien dag marcheerde na 's Hertogenbosch het Regiment van la Lippe, en quam in plaats een Battaillon van den Vorst van Waldek en een van Sturler. Deezen dag kreeg men twee Schepen met Ververssing uit 's Hertogenbosch. Eenige dagen te vooren waren mede verscheide Schepen aangekomen uit Dordrecht, Amsterdam, Rotterdam, Haerlem,

Leiden, Schiedam en Weesp dus het alles in overvloed binnen deze Vesting was, zelfs kan en mag men zeggen, dat er al te veel was, wyl dagelyks de brooddronkenheid toenam, wyl men zo veel Brood op straat kon oprapen, als men hebben wilde.

Den 23 was het zeer stil, de Vyanden lieten 's morgens om 5 uren twee Mynen springen, die zeer veel schade deden, want twee van onze Mynen, die klaar lagen, storten in, waar door eenige Mineurs elendig om 't Leven raakten; een Stuk van het Lunet Zeeland sprong mede in de Lucht.

Den 24 was het zeer stil. De Deserteurs in 't generaal rapporteerden, dat veele Praeparatien gemaakt wierden tegens den St. Louisdag. Löwendahl had beloofd, de Stad op dien dag aan den Koning te praesenteeren, en deszelfs Intrede des middags om 12 uren te doen, doch dien Generaal ondervond naderhand, dat hy zyn Rekening, gelyk men zegt, buiten den Waerd gemaakt had.

Men was van binnen zeer oplettend, en men maakte de nodige toebereidzelen, de Alarmplaatsen wierden aangewezen, de Piquetten waren gereed, alles was by de hand; doch wat was 't? De Bergen zouden baaren, en daar quam één Muisje !

Zo was 't ook met de Vyanden. 't Is waar, zy schooten op een vreezelyke wyze, en gooiden een meenigte Bomben, Haubitzers, Handgrenaten en Brandstoff, waar door de heele nacht Brand ontstond, doch die van binnen toonden, dat zy mede respect voor den St. Louis hadden, want zy schooten, dat het donderde.

Den 25 schooten de Vyanden zeer sterk, zy lieten eenige Flodder-Mynen springen, die zeer veel quaad deden, en veel Aarde in de Capitale Vest bragten.

Den 26 was het dood stil; 's namiddags schooten de Vyanden sterk, zy lieten een Myn springen, die weinig effect deed; de Belegerden lieten

den Trap van het Lunet Zeeland springen, om te beletten, dat de Vyanden daar langs by nacht niet in de Capitale Vest konden komen; 's nachts wierd aan beide zyden zeer sterk geschooten; de Vyanden maakte veel beweging, om het Lunet Utrecht te ondermynen, dat hun echter niet gelukte.

Den 27 staaken de Belegerden een Myn aan, doch deed geen effect; den geheelen dag en nacht was het zeer stil; men was in de Stad zeer bang voor Brand, vermits den sterken Wind, doch daar geschiedde geen ongelukken.

Den 28 was het voor de middag zeer stil; 's namiddags, 's avonds en 's nachts wierd aan beide zyden sterk geschooten; de Vyanden gooide een meenigte Bomben en Haubitizers in de Stad, en daar ontstond op verscheide plaatsen Brand, veele Huizen in de Bosstraat en Hoogstraat brandden tot de grond of af.

Den 29 schoot men zeer sterk aan weêrkanten; 's namiddags staaken de Belegerden een Myn aan, waardoor noch ééne aangestoken wierd en veel schade aan den Vyand toebragt.

Den 30 schooten de Belegerden zeer sterk, goojende een meenigte van Bomben en Haubitizers; tegens den avond begon den Vyand mede sterk te schieten, en bragt op verscheide plaatsen Brand in de Stad.

Den 31 was het 's morgens en 's avonds stil, maar omtrent 12 uren des 's nachts begonnen de Belegerden vreezelyk te schieten, als zynde het den Verjaar-Avond van den Doorluchtigen Heer Stadhouder. Eerst staaken zy aan de derde of Rover-Schans 3 Vuur-Pylen af, en vervolgens wierd al het Canon aan deeze en de verdere Schansen, als mede de Linie tot drie maalen losgebrand. Men stak in de Stad mede 3 Vuurpylen af, en toen wierd al het Canon tot 3 reizen afgestooken, onder het onophoudelyk roepen van: *Orange boven! en Vivat Orange!*

De Vyanden hadden kort te vooren sterk geschooten, doch hielden ylings op.

Een Bom der Vyanden wierd gesmeeten in een van onze gelade Bom-Ketels, staande op de Gordyn tusschen Pucelle en Coehoorn, stak het Kruit aan in de Bom-Ketel, en wierd door de Bom, die in deeze Ketel was, weder terug gekeaatst, zonder dat deeze Bom-Ketel in 't minste beschadigt was.

Den eersten September schoot men van weêrkanten onophoudelyk; men schoot mede op een vreezelyke wyze van en op de derde of Rover-Schans. Deezen dag gingen 10 Soldaten, eenige Brandstof medeneemende, tot onder twee Batteryen der Vyanden, die zy vervolgens in brand staaken; 6 quamen weder te rug, doch de 4 andere wierden of gedood of gequetst.

Den 2 was men aan weêrkanten zeer stil, wordende weinig geschooten. De Vyanden staaken één Myn aan, die een gedeelte van de Gallery by het Ravelyn Dedem deed springen; die van binnen staaken 's nachts twee Mynen aan, die van redelyk effect waren.

Den 3 was men zeer stil, doch wordende 's avonds en 's nachts sterk van de Belegerden en Belegeraars geschooten.

Den 4 schoot men over en weder zeer sterk; 's morgens staaken de Vyanden een Myn aan, die alleenlyk 2 Soldaten het leven benamen. De Vyanden meenden toen te stormen, doch die van binnen staaken mede een Myn aan, en belette dit den Vyand; men schoot, zo dra deeze Myn gesprongen was, onophoudelyk.

Den 5 schoot men zeer sterk aan weêrkanten, doch den Vyand sterker als na gewoonte.

Den 6 was het sterk schieten by continuatie, voornamentlyk 's avonds en 's nachts, die van binnen staaken 's nachts een Myn aan, die redelyk veel schade den Vyand toebragt.

Den 7 en 8 schoot men aan weêrkanten onophoudelyk; de Vyanden gooiden een meenigte van Bomben en Haubitzen, voornamentlyk na het Logement van den Heer Generaal Baron van Crönstrom.

Den 9 schoot den Vyand op een vreezelyke wyze met 5 nieuwe Batteryen, yder van 4 Stukken Canon, 24 ponders op de Bastions Coehoorn en Pucelle, zodanig, dat het zeggen reeds rinkinte⁹), dat hy al Bres geschooten had. Men demonteerde dien dag twee van deeze Batteryen. Deezen dag schoot den Vyand mede zeer sterk na de Vloed-Deuren van de Water-Moolen; men maakte deezen dag noch een Dam voor dezelve.

Den 10 had den Vyand zyne Batteryen weder in staat gebragt, en schoot op een zeer sterke wyze by continuatie.

Den 11 was het schieten van den Vyand al by continuatie. De Belegerden schooten van de Bastions Coehoorn en Pucelle mede zeer sterk.

Den 12 was het schieten aan weêrzyden by continuatie. 's Nachts liet den Vyand een Myn springen voor het Lunet Utrecht, dat de Belegerden zeer veel schade toebragt, en veele Soldaten elendig het leven verlooren, veele, die jammerlyk kermde, zonder dat men haar kon helpen; eyndelyk gingen eenige Vrywilligers derwaarts, die noch verscheide Levendigen uit de grond graafden.

Den 13 schoot den Vyand sterk, gezwind en Boogschooten schietende na de Bastions Pucelle en Coehoorn, en ruïneerde veele Huizen; verscheide Burgers wierden op Straat doodgeslagen door de meenigte Bomben en Haubitzen.

⁹ Het rinkinte; het ging als een lopend vuurtje

Den 14 was het schieten aan weêrkanten onophoudelyk. Den Vyand bragt door het sterk schieten op Pucelle veele Aarde in de Capitale Vest. Die van binnen staken een Myn aan, doch van weinig effect. 's Nachts vernagelde men twee Stukken Canon en twee Mortieren der Vyanden.

Den 15 bleef het schieten op het Bastion Pucelle by continuatie. 's Namiddags quam een Tambour Major der Vyanden de Stad opeischen; doch moest weder vrugteloos vertrekken. Den Vyand in die gedagten zynde, dat door het continueel Boogschieten genoegzaam een Bres zoude wezen, liet 's nachts eenige Vrywilligers uit, om dit te verneemen; zy beklommen dan de Vest, zonder gezien te worden, en klouterde met veel moeite, tot zy boven op de Muur quamen; hier vonden zy alleenlyk 15 Man, die meest sliepen, 't geen zy aan den Generaal Löwendahl rapporteerden.

De Generaal dagt, dat nu zyn tyd gebooren was, om zyn gegevene ordres werkstellig te maken, te weeten:

Men zou drie Attaques op de Stad doen;

de een onder het opzigt van den Graaf de Relinque, Marschal de Camp, op de rechter zyde van het Bastion Pucelle met 6 Compagnien Grenadiers, te weeten, de tweede Compagnie d'Eu, twee de Coincy, één de Chabriland, één de la Traisne, en een Piquet van de Koninglyke Dragonders. Drie Battaillons onder de Ordres van den Heer Faucon, Brigadier, zouden de Grenadiers volgen, als één Battaillon van Normandie, één van Montboisier en één d'Eu. Na deeze drie Battaillons zouden marcheeren drie Brigades Gravers, één Officier en 20 Canonniers, 8 Arbeiders met Bylen en Handboomen, en 300 Arbeiders, geleid van de Ingenieurs, en gevolgd van drie andere Battaillons, als van Montmorin, des Vaisseaux en Beauvoisis: Deeze

drie Battaillons zouden dienen, om de Gragt te forceeren en afwagten de Ordres van den Generaal.

De tweede Attacque zoude wezen aan de linkerhand van het even genoemde Bastion Coehoorn; de Troupen van deeze Attacque zouden geleid worden door den Heer St. André, Major van de Trencheen. Zes Compagnien Grenadiers zouden volgen Onder de Ordres van den Lieutenant Collonel Piat; te weeten, de 2 en 3de Compagnie Royal, de tweede Compagnie de Limousin, twee van Chantilly, en een Piquet Dragonders de Harcourt, deeze 6 Compagnien zouden gevolgt worden van 3 Battaillons, onder de Ordres van den Heer Brigadier Tondu, als een Battaillon Royal, één de Touraine, en één Battaillon de Custine; drie Brigades Gravers zouden volgen met één Officier van de Artillery, 20 Constapels, 8 Arbeiders met Bylen en Handboomen; deeze alle zouden gevolgt worden van 300 Arbeiders, geleid van de Ingenieurs. Drie Battaillons zouden deeze Arbeiders volgen, te weeten, één Battaillon de Limousin, de Orleans en één Battaillon de Rochefort. De 6 Compagnien Grenadiers, gedestineert tot het formeeren van yder Attacque, zouden aanstonds op het geven van het Sein, aanvallen, zullende de andere Battaillons en Arbeiders aanstonds volgen, en voegende zig by elkanderen aan den voet van de Bres, welke zy zouden met alle dapperheid beklimmen, en wordende gesouteneert door de drie eerste Battaillons.

Van deeze 6 Compagnien zouden de eerste op de Bres klimmen, om den Vyand van de laage Flanc te jagen, en de Compagnien Grenadiers zouden alles omver werpen, wat zy zouden voor haar vinden op het Bastion, en attacqueerende, zonder zig te verwerren; zo dra zy op de Wal gekomen zouden zyn, zouden de Compagnien Grenadiers zig in Slagordre stellen, zonder zig nochtans van de drie Battaillons te

verwyderen, aan welke men Ordre zoude geven, om het Bastion mede te occupeeren.

De derde Attacque was onder de Ordres van den Brigadier de Courbuisson; De Troupen, tot deeze Attacque gedestineert, waren de volgende: 100 Vrywilligers, verdeeld in twee Partyen, yder gevolgt door een Compagnie Grenadiers, gesouteneert door de 2 en 3de Compagnie van de Grenadiers van den Dauphin, en het eerste Battaillon van het zelve Regiment; agter dewelke zouden marcheeren twee Brigades Gravers, 6 Canonniers en 300 Arbeiders; op het geven van het Sein moesten 50 Vrywilligers onder de Ordres van den Heer du Surraut Lieutenant, en de tweede Compagnie Grenadiers van Montmorin in de Vest afgaan, en zig voegen aan de rechter zyde van de eerste Troupen: De andere 50 Vrywilligers onder de Ordres van den Heer de Vaillon en Godart d'Helincourt, gevolgt van een Compagnie Grenadiers van Coincy, moesten mede aanstonds de Gragt forceeren, en zig voegen aan de linker zyde van de eerste Troupen.

Deeze twee Troupen zouden agter haar ruïneeren de Halve Maan, en attacqueeren t'zaamen, yder op haar zyde, de Trap aan de Halve Maan, en de Gordyn in de Gragt, en zouden tragten in te neemen de Sortien, die onder de Gordynen lagen: Alle de Troupen, die in het Camp bleeven, moesten zig in Ordre de Bataille stellen.

De Generaal Löwendahl deeze Ordres gegeven hebbende, en Man voor Man deszelfs plicht te hebben laten aanzeggen, begonnen de Troupen 's nachts om 2 uren zig te bewegen: Vermits de lichte Maan en helder Weêr kon men den Vyand zien avanceeren; die van 't Bastion William communiceerden dit den Baron de Crönstrom, die alleenlyk 200 Man detacheerde, om zig in de Werken te begeven. Hier bleef het

by, zonder eenige verdere Praecautien te gebruiken, of zig aan de beweging der Vyanden verder te kreunen.

Eindelyk geschiedde het Sein van den Aanval 's morgens om half vyf uren door twee Salvôs uit de Mortieren en 't Canon, de drie Attacques geschiedde ter zelve tyd in een zeer goede ordre. De Vyanden schooten ondertusschen op een vreezelyke wyze uit het Canon en Mortieren, dat een groote Consternatie veroorzaakte. De Vyand massacreerde de Wacht, die op de Bres geposteert was, en maakte door het beklimmen van de Muur, dat veele Aarde in de Vest quam, 'tgeen den Vyand vervolgens tot een goede weg strekte. Zy forceerden de Doorsnyding, die op de Bastions waren, maakten veele Constapels, die op dezelve lagen te slapen, ter neder, en stelde zig in Slagordre op yder Bastion, draaide het Canon en Mortieren na de Stad toe, en schooten zeer sterk. Eenige Vrywilligers, verscheide Bastions, en eenige Compagnien Grenadiers waren door twee Sortien gekomen, als Fullenius en Bruinvis¹⁰), waar zy weinig of geen tegenstand vonden; vervolgens namen zy possessie van alle de Wallen; ondertusschen was de Confusie onbeschryfelyk; veele Soldaten liepen met Geweer en al van de Wallen de Steenbergse Poort uit.

De Vyanden vielen op verscheide plaatsen te gelyk in de Stad, onder het onophoudelyk en ysselyk roepen, *Avancez! vive le Roi! Tuë!* Het Regiment van den Generaal Major Deutz, dat in weinig Manschappen bestond, zou deezen morgen na Breda vertrekken, en quam hier wel te stade. De Vyanden meenden den Generaal Baron van Crönstrom op te ligten, die gelogeert was op het Hof van den Heer Marquis, doch een Wacht van omtrent 20 of 30 Soldaten op het zelve zynde, slooten noch in tyds de Poorten. Het Regiment van den Generaal Major Deutz

¹⁰ In andere publicaties is steeds allen sprake van de sortie Fullenius.

attacqueerde hier de Vyanden, die reeds op de Poorten van het Hof schooten. De Heer Gouverneur, Prince van Hessen-Philipsthal, en de Generaal Lely, stonden met den Degen in de hand het Volk aanmoedigende. Digt by het zelve Hof was de Hoofd-Wacht in een Huis, die zig trouw defendeerde, doch zig eindelyk op Discretie overgevende, wierden zy alle ter neêrgemaakt.

Na dat den Heer Gouverneur en Generaal Lely hier eenige tyd met de Vyanden geschermutzeld hadden, ordonneerde de Baron van Crönstrom de Poorten van 't Hof te openen, en aan de Wacht, die op het Hof was, dat zy met Bajonet op de Snaphaan de Vyanden zouden repousseeren, 't geen deeze Wacht met behulp van den Heer Gouverneur gelukte, want den Vyand retireerde tot aan de Markt. Ondertusschen had de Baron de Crönstrom en een gedeelte van de Magistraat, die noch in de Stad gebleeven was, gelegenheid, om door de Steenbergse Straat te ontkomen, dat hen, niet zonder groot gevaar, gelukte.

De Heer Gouverneur den Vyand tot aan de Groote Markt hebbende geslagen, wierd gerepousseert, alzo den Vyand hier versterking kreeg, en zig bediende van de Schanskorven en Facinens, die daar lagen. Het Regiment Engelse van Marjoribanks vogt als Leeuwen in de Cremerstraat, vervolgens op de Vismarkt, en retireerde dus al vegtende door de Steenbergse Poort.

Het Regiment van den Brigadier Evertse was op de Haven doende, doch wierd benevens eenige andere Regimenten, die hier en daar bezig waren, alle terug geslagen, en retireerden door de Steenbergse Poort na de kleine Armée.

De Vyanden dus de handen wat ruim gekreegen hebbende, gingen aan het moorden en plunderen; gequetste Soldaten en eenige Burgers wierden vermoord. Vermits het laag Water, sprongen veele Menschen in de Haven, om dus te ontkomen. Alles wierd geplundert, de Burgers wierden nakend uitgeschut, en die hier in het minst iets tegen had, wierd noch elendig mishandeld. Niets was 'er, of 't moest hun wreedheid bezuuren. Veele Vrouws-Persoonen wierden door hen mishandeld, zodanig, dat zy daar van quamen te sterven.

De Heer Predikant Folkers moest mede hun wreedheid smaaken; syn Eerw. Wierd nakend uitgeschut, met de Snaphaan en Bajonetten geslagen en gestooten, en is naderhand noch tot tweemaal van het geene hy wederom aangekreegen had, beroofd, hy wierd met de Bladeren van een Bybel door 't gezicht gegeesseld, onder een baldaadig geroep, *Ministre du Diable, vôtre Religion est Diabolique*, terwyl alle deszelfs Papieren en Predicatieën voor zyn oogen verscheurt, vertrappt, en alles jammerlyk geschonden wierd¹¹).

Vermits veele Roomsche in de Stad gebleeven waren, quamen zy met het Cruisifix en Ciborie in de hand na den Vyand, doch zy ontzagen niets, want deeze Burgers wierden alzo min als andere van hunne woede versoont.

Wyl de Vyanden dus bezig waren, was het onmogelyk, om de Huizen, die zy in brand geschoten hadden, te blusschen, dus deezen brand hand over hand toenam, zodanig, dat meer als de helft van de Noordzyde van de Zuivelstraat, Cremerstraat en Engelschestraat in de assche raakte.

Kyk in de Pot bleef by al continuatie sterk schieten, niet weetende, dat de Stad reeds over was, tot dat de Vyanden quamen, en hen gevangen

¹¹ Dit bevestigt Folkers' eigen lezing, die overigens pas in 1890 werd gepubliceerd doOr W. Bezemer.

namen; vervolgens wierden de andere Schansen Moermont, Pinsen en Rover, als mede de Water-Schans van de Vyanden ingenomen.

De Rover-Schans capituleerde noch in tyds, doch de andere wierden met den Degen in de vuist ingenomen.

De Groote Markt en Cremerstraat kon met recht een Moord-Toneel genoemd worden van al de dooden en gequetsten, die daar lagen. Het getal der dooden en gequetsten reekende men van onze zyde op meer als 2000 Man, en dat der Vyanden zal niet veel minder geweest hebben. Onder de Dooden waren van onze zyde den Collonel Zoutelande, den Capitein Griffencrants en de Graaf van Lasperg, onder de Gequetsten den Heer Gouverneur, Capitein Kraak, den Lieutenant Mingingen, Rosendaal, Nostitz, Zigler en Bemersen.

Ongelooffelyk was den Buit, die men hiervond; men reekende meer als 300 Stukken Canon, meest Metaal, en zeer veel Bagagie der Generaals-Persoonen, als mede zeven Schepen vol Ammunitie en Provisie, die wegens laag Water niet weg konden komen.

Dus geraakte deeze formidable Vesting, God weet op wat wyze! aan den Vyand.

Een Belegering, daar gantsch Europa de oogen op gevestigd had, en daar de geheele Republicq zo veel goeds voor haar zelfs uit wagte, ging dus over. Het wierd by veele voor een onmogelykheid gehouden, dat zo een Vesting zoude overgaan; men durfde immers wel zeggen, dat dit de laatste stap van Vrankryk zou wezen, en dat hier het Non plus Ultra van die triumpheerende Kroon zou zyn. Doch hier lag nu die ydele Hoop eensklaps in duigen.

't Is waar, dat men het als een misslag van den Graaf van Saxen zou kunnen aanmerken, dat hy deeze Vesting belegerde en innam, wyl deeze Stad geen Vesting is, om verdere Progressen te maken, maar mogelyk zal hy en de Kroon Vrankryk gemeent hebben, hier door met

meer gemak meester van de Provincie Zeeland te worden, dat hem echter mislukt is. Ondertusschen is het ten uiterste te beklagen, dat deze Vesting op zo een gruwelyke wyze is geattaqueert geworden; op een wyze, daar men geen Voorbeelden van kan aantoonen. Is deze Plaats niet de ongelukkigste van de gantsche Barriere?

Zyn derzelve Inwoonderen mede niet te beklagen? Zyn zy haare vaste Goederen niet alleen, maar ook haare Kostwinning en bestaan niet quyt? En dit alleen is moeten opgeoffert worden, om de Eer van een Koning, die tragt groot, geëerd en gevreesd te worden, ten kosten van zo veel onschuldig Bloed, en het ruïneeren van zo veele duizende Menschen.

't Is waar, dat wy op de tweede oorzaak blyven starren, en niet merken, dat God het is, die ons slaat; Maar gelyk Hy ook de Herten der Koningen in zyn hand heeft, en neigt als Waterbeeken, zo is hy ook machtig, om ons een lange en duurzaame Vrede te bezorgen. Ach! dat God eens mogt geven, dat men de Zwaerden tot Spaden en Spiessen tot Sikkelen mogt slaan, en een yder eens weder onder zynen Wynstok en Vygenboom mogt wonen, als wel eertyds. God geve, dat wy ras smaaken dit gewenschte

E I N D E.

